

ГІРНИЧА РЕНТА ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Природні ресурси використовуються людиною протягом тисячоліть, є предметами праці та споживання і тому є рушійною силою для розвитку суспільства.

У зв'язку з цим важливого значення набувають шляхи раціоналізації відносин природокористування особливо щодо обмежених і невідновних ресурсів, які окреслюють форми й способи володіння, розпорядження й присвоєння доходу у вигляді гірничої ренти у сфері природокористування.

Ренту, яка утворена в процесі видобування корисних копалин називають гірничою рентою. Вона не може розглядатися лише з вузькогалузевих позицій гірничого виробництва. Гірничая рента пов'язана з іншими видами ренти та макроекономічними процесами, має природне джерело виникнення та загальноекономічний характер прояву.

За класичним підходом в гірській промисловості рента поділяється на абсолютну та диференційну першого та другого роду.

Під абсолютною гірничою рентою розуміється додатковий прибуток, який одержує власник за рахунок перевищення вартості над ціною виробництва, яка приносить звичайну середню норму прибутку на будь-яких, у тому числі, і на гірших родовищах. Диференційна гірничая рента утворюється на найкращих і середніх, за умовами виробництва, ділянках, де забезпечується вища продуктивність праці за рахунок розробки родовищ, що характеризуються сприятливими природними факторами.

Гірничая рента виникає у суб'єкта господарювання, який офіційно користується надрами країни, що підтверджується наявністю спеціального дозволу на видобуток корисних копалин, який свідчить про те, що підприємство має право видобувати корисні копалини з метою їх подальшої реалізації. Гірничая рента таких підприємств є об'єктом бухгалтерського обліку.

За результатами дослідження встановлено, що з метою відображення в бухгалтерському обліку гірничу ренту доцільно поділяти за способом отримання та видом ренти (табл. 1).

Перша з перерахованих класифікаційних ознак впливає на відображення в бухгалтерському обліку гірничої ренти (елементи методу бухгалтерського обліку – документування, рахунки, подвійний запис, звітність); друга – на визначення суми сформованої ренти (елемент методу бухгалтерського обліку – оцінка).

Обчислення розміру гірничої ренти повинно відбуватися виходячи з розміру прибутку гірничого підприємства від реалізації продукції надровидобування та нормального прибутку гірничого підприємства.

Вказана послідовність визначення суми гірничої ренти повинна бути використана для відображення її в бухгалтерському обліку, оскільки визначення розміру ренти надасть можливість контролювати доходи підприємства.

Відповідно до Кодексу про надра, надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Тому в бухгалтерському обліку суб'єкта господарювання відображається виключно готова продукція, отримана у результаті надровидобування, та доходи від передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду.

В бухгалтерському обліку гірничу ренту пропонуємо відображати на таких аналітичних рахунках першого та n-порядку: 791.1 "Рента", 791.11 "Рента від природних ресурсів", 791.113 "Гірничая рента": 791.1131 "Рента від видобування корисних копалин", 791.1132 "Рента від передачі надр і територій видобування корисних копалин в оренду".

Таблиця 1.

Класифікація гірничої ренти для її бухгалтерського відображення

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид гірничої ренти	Характеристика
1	За способом отримання ренти	Від використання у виробництві	Рента від експлуатації родовища корисних копалин для виробничих потреб
		Від передачі в оренду	Рента від передачі родовища корисних копалин в оренду
2	За видами ренти	Абсолютна рента	Рента, що отримується при використанні родовища корисних копалин завдяки його природним властивостям
		Диференційна рента I	Основою виникнення диференційної гірничої ренти I є різна природна продуктивність праці при розвідці, освоєнні і розробці родовищ, обумовлена впливом геолого-економічних, гірничотехнічних, географо-економічних, інфраструктурних характеристик. Місце розташування об'єктів надрокористування має істотне значення для утворення диференційної ренти I роду. Це обумовлено різницею питомих витрат праці в різних кліматичних умовах, а також необхідністю транспортування сировини до місць споживання на значні відстані. У цьому

		випадку іноді навіть бідне родовище, але розташоване в освоєному районі, буде більш ефективним джерелом диференціальної ренти I.
	Диференційна рента II	Додатковий прибуток, що виникає в результаті послідовних вкладень капіталу в експлуатацію родовища корисних копалин і спричиняє зростання витрати на виробництво одиниці продукції, а також ціни на ринку, що призведе до збільшення господарської цінності всіх родовища корисних копалин, які використовуються; формується при використанні високотехнологічних нововведень, які є наслідком інновацій, що впроваджуються у сфері надровидобування

Джерело: власна розробка

У зв'язку з тим, що надра і території видобування корисних копалин знаходяться у власності народу країни, а видобуток корисних копалин здійснює підприємець, то й отримана гірничая рента повинна бути розподілена між двома суб'єктами: державою та підприємством-надрокористувачем.

В різних країнах існують різні механізми розподілу гірничої ренти між державою та надрокористувачами. Способом перерозподілу ренти в Україні є система надання спеціальних дозволів на надрокористування, через які частина створеної гірничої ренти надходить від надрокористувачів до держави. Діючий механізм є достатньо обґрунтованим, хоча і потребує певного перегляду з позиції суми, яка підлягає сплаті підприємцем у вигляді плати за придбання вказаного дозволу.

Отже, гірничая рента – це дохід підприємства, що формується при надрокористуванні, і визначається як різниця між розміром прибутку гірничого підприємства від реалізації продукції надровидобування (або передачі в оренду надр і територій видобування корисних копалин) та нормального прибутку гірничого підприємства.

Відображення гірської ренти в обліку надасть достовірну та поглиблену інформацію керівництву про доходи з метою управління ними. Крім того, облікове відображення гірської ренти дозволить посилити контроль за впливом діяльності людства на навколишнє природне середовище та використовувати природні ресурси відповідно до положень стійкого розвитку.